

Trojí diakonie*

K diferenciaci křesťanského pomáhajícího jednání v moderní společnosti

Karel Šimr

Diakonická praxe představuje dnes celou paletu fenoménů, které lze jen obtížně převést na společný jmenovatel a jednotně popsat. Jestliže pro moderní společnost platí, že ji charakterizuje pokračující diferenciacie, pak také diakonie jako křesťansky zakotvené a orientované pomáhající jednání, které v této společnosti působí, představuje fenomén s rostoucí komplexitou. V následujícím textu se na základě sociologické reflexe nejprve pokusíme rozlišit jednotlivé roviny diakonie, následně tuto diferenciaci konkrétně představit na jednotlivých empirických fenoménech sociální angažovanosti na příkladu Českobratrské církve evangelické a v závěru přispět k tvorbě obecné teorie diakonie naznačením možností rozvíjení jejího křesťanského charakteru na úrovni interakce, organizace a společnosti.

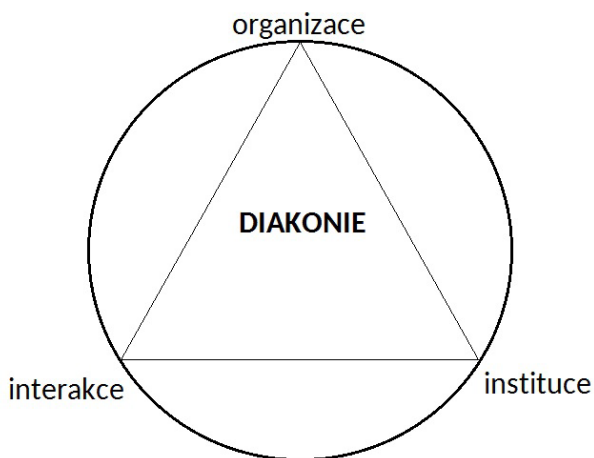
1. INTERAKCE, ORGANIZACE A SPOLEČNOST

Nejprve si musíme v této souvislosti položit otázku ze sociologické perspektivy. Jestliže se křesťanská diakonie „inkarnuje“ do jednotlivých rovin moderní společnosti, potřebujeme určit, o které roviny jde a jakých podob v nich křesťanské pomáhající jednání nabývá. Německý sociolog Niklas Luhmann popisuje v rámci své teorie sociálních systémů dvojí diferenciaci, která se plně rozvíjí v moderní době. První je funkcionální, na jejímž základě se z nerozlišeného celku společnosti vydělují postupně jednotlivé dílčí systémy na základě své jedinečné funkce. Druhou, která nás právě v této souvislosti zajímá, můžeme označit jako sekundární nebo sociální. Jde o dělení na interakci, organizaci a společnost jako rozmanité roviny tvorby systémů, jejichž zohlednění může vést k vědomí

* Článek je výstupem projektu specifického výzkumu GAJU č. 157/2016/H.

rozlišené jednoty také v otázce diakonie.¹ Tuto diferenciaci můžeme také přiřadit třem základním společenským sférám – mikro, mezo a makro, v nichž se odehrává také diakonické jednání.

Navržené multidimenzionální pojetí pak můžeme znázornit následujícím schématem, modifikujícím pro diakonii Kunzův model více-rozměrnosti církve:²

Jednotlivé roviny tvorby sociálních systémů se liší principy své tvorby (pro interakci je klíčová přítomnost, pro společnost adresovatelnost a pro organizaci členství a formalizace).³ Jednotlivé komunikace ovšem podle Luhmanna nejsou vzájemně exkluzivní jako „věci v místnosti“.⁴ Vztah mezi třemi typy systémů tvoří podle Bettiny Heintz „nereduko-

¹ Srov. též Karel ŠIMR, „Diakonie v perspektivě teorie sociálních systémů,“ *Studia theologica* 18, č. 1 (2016): 81–95.

² Ralph KUNZ, „Kybernetik,“ in *Praktische Theologie, Eine Theorie- und Problemgeschichte*, ed. Christian Grethlein – Helmut Schwier, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2007, s. 670–671.

³ Stefan KÜHL, „Gruppen, Organisationen, Familien und Bewegungen,“ in *Zeitschrift für Soziologie, Sonderheft „Interaktion, Organisation und Gesellschaft“*, ed. Bettina Heintz – Hartmut Tyrell, Stuttgart: Lucius und Lucius, 2014, s. 79.

⁴ Pokud bychom vztah jednotlivých rovin tvorby systémů chtěli poněkud zjednodušit, avšak názorně vyjádřit, nabízí se k tomu jako obraz tradiční ruská matroška, dřevěné panenky, kterou lze rozkládat a v níž se uvnitř ukrývají další menší panenky.

vatelnou a současně inkluzivní hierarchii“.⁵ Například interakce může (a nemusí) probíhat v rámci organizace, která zase přísluší ke společnosti. Při vložení systémových typů „zahrnující systém sice stanovuje strukturální premisy, ‚vložený‘ systém tím ale není determinován.“⁶ Interakce v organizaci bude ve většině případů probíhat jinak než při setkání na ulici. Podle Stefana Kühla existují různé modely uspořádání jednotlivých typů systémů: vložení (např. v rámci hnutí existuje řada organizací), kombinace (v některých situacích je těžké rozlišit, zda jde například o hnutí či organizaci) a přechody (například kdy hnutí přechází v organizaci).⁷

S tím souvisí též problém počtu systémových typů. Je zřejmé, že v postupující funkcionální diferenciaci společnosti se mezi ní a interakcí vytváří nová podoba typu systému. Otázkou je, zda jde v přísně luhmannovském smyslu jen o organizaci, nebo zda je třeba s vývojem společnosti reflektovat také další systémové typy ve střední rovině mezi organizací a společností. Stefan Kühl hovoří rovněž o hnutích (zde je klíčová komunikace hodnot), skupinách (rozhodující je osobní komunikace) a rodinách (s charakteristikou intimní komunikace). Bettina Mahlert, vycházejíc z Parsonsova pojmu sociálních kolektivů, navrhuje popsat střední rovinu tvorby systémů pojmem kolektivity, která může zahrnout vedle organizace i další fenomény.⁸ Kolektivita přitom musí zahrnovat tři charakteristické znaky: členství (rozlišování mezi členy a nečleny bez ohledu na jejich přítomnost), z něj plynoucí rozdílnost očekávání vůči členům a nečlenům a schopnost ke kolektivně závazným rozhodnutím.⁹ Zatímco Luhmannovi šlo o autonomizaci sociálních systémů a uchování jejich přísného ohraničení vůči prostředí, uvedené návrhy věnují pozornost i méně autonomním a formalizovaným fenoménům, jejichž význam celosvětově spíše roste. Také pro reflexi fenoménů spojených s diakonií

⁵ Bettina HEINTZ, „Die Unverzichtbarkeit von Anwesenheit. Zur weltgesellschaftlichen Bedeutung globaler Interaktionsysteme,“ in *Zeitschrift für Soziologie, Sonderheft „Interaktion, Organisation und Gesellschaft“*, ed. Bettina Heintz – Hartmut Tyrell, Stuttgart: Lucius und Lucius, 2014, s. 232.

⁶ Tamtéž.

⁷ KÜHL, „Gruppen, Organisationen, Familien und Bewegungen,“ s. 75–78.

⁸ Bettina MAHLERT, „Soziale Ordnungsbildung durch Kollektivität: Luhmanns ‚Ebenenunterscheidung‘ und die moderne Weltgesellschaft,“ in *Zeitschrift für Soziologie, Sonderheft „Interaktion, Organisation und Gesellschaft“*, ed. Bettina Heintz – Hartmut Tyrell, Stuttgart: Lucius und Lucius, 2014, s. 273.

⁹ Tamtéž, s. 280.

zřejmě nepostačuje popis organizace. Uvažování o hnutích, skupinách (např. svépomocných) či sítích hraje v sociální realitě dnešní společnosti stále významnější roli.

Ostatně i podle Luhmanna je možné od 60. let 20. století pozorovat fenomén rozvolnění jasných hranic organizačních systémů a jejich rozpouštění, rekombinace a růst významu jejich spojování. Roste naopak důležitost „sítí vzájemné podpory a pomoci“, které často nepřijímají formu organizací.¹⁰ K jistotě, které organizace dosahují členstvím, směřují sítě na základě podmíněné důvěryhodnosti. Klíčovým se tak v tomto kontextu stává – z křesťanského pohledu významný – faktor vzájemné důvěry.¹¹ Zatímco v organizaci může být dostatečným důvodem pro členství například výše platu, v jiných typech kolektivity je podle Mahlert motivace ke členství vždy spojena se systémovými strukturami: „Členství musí být vždy také spolumotivováno účelem systému“.¹²

Reflexi problematiky diferenciaci na společnost, organizaci a interakci u Luhmanna se podrobně věnují Michael Kauppert a Hartmann Tyrell.¹³ Všímají si, že uvedená triáda existuje u Luhmanna ve dvou podobách. V první jde – v klasickém chápání – o rozlišení do tří typů tvorby sociálních systémů, k němuž dochází v důsledku evoluce společnosti, a to od dělby segmentární přes stratifikační po funkcionální, typickou pro modernu. V tomto případě jde o diferenciaci společnosti. Kauppert a Tyrell zároveň u Luhmanna nachází ještě jiné chápání společnosti, organizace a interakce jakožto vzájemně vztahených rovin diferenciaci. Tato diferenciaci probíhá uvnitř společnosti.¹⁴ Společnost vystupuje na jedné straně jako systém, který v sobě vše ostatní obsahuje, a na straně druhé zahrnuje něco jiného, než je ona sama – totiž interakce a organizace, které se od ní odlišují, a společnost je v tomto kontextu jedním systémem mezi jinými.¹⁵ Vzhledem k tvorbě systémů existují systémy společnosti, organizace a interakce jeden vedle druhého, zároveň ale

¹⁰ Niklas LUHMANN, *Organisation und Entscheidung*, Wiesbaden: VS Verlag, 2011, s. 407.

¹¹ Tamtéž, s. 408.

¹² MAHLERT, „Soziale Ordnungsbildung durch Kollektivität,“ s. 276.

¹³ Michael KAUPPERT – Hartmann TYRELL, „Im umgekehrten Verhältnis“. Zur Entdeckung der Ebenendifferenzierung in der ‚bürgerlichen Gesellschaft‘,“ in *Zeitschrift für Soziologie, Sonderheft „Interaktion, Organisation und Gesellschaft“*, ed. Bettina Heintz – Hartmut Tyrell, Stuttgart: Lucius und Lucius, 2014, s. 153–177.

¹⁴ Tamtéž, s. 154.

¹⁵ Tamtéž, s. 157.

z hlediska společenské evoluce dochází k jejich rozložení do různých rovin.¹⁶ Luhmann sám říká:

Tak patří každý interakční systém a každý organizační systém také ke společenskému systému, a interakční systém může, ale nepotřebuje příslušet k nějaké organizaci.¹⁷

Autoři studie vyjadřují domněnku, že Luhmann v této teorii navazuje na Aristotela. Ten v první knize své *Politiky* hovoří o *koinonía politiké*, která je ze všech společenství (*koinonía*) „nejvýznamnější a všechny ostatní v sobě zahrnuje“.¹⁸ Zároveň Luhmann navazuje na Aristotelovo dělení rozdílných podob vládnutí v rámci *polis* (makro-úroveň) a *oikos* (mikro-úroveň).¹⁹ Z hlediska teologicky přiměřeného popisu diakonie je tato aristotelovská perspektiva zajímavá. Apoštol Pavel chápe správu sboru právě jako *oikodómia*, církev je v jeho době především církví v domě (*oikos*). A zároveň řeší vztah křesťana ke státní moci, jejíž představitele se nebojí nazývat diakony. Toto napětí mezi sférou církve a státu se bude už prolínat křesťanskými dějinami napořád, v reformaci bude klasicky popsáno Lutherovým učením o dvou regimentech a pro chápání diakonie bude mít nemalé následky.

Pro problematiku diakonie, která ve své moderní organizované podobě vzniká v 19. století, je ovšem ještě zásadnější, že podle Kaupperta a Tyrella, kteří v této souvislosti analyzují zejména texty Adama Smitha a Karla Marxe, dochází k objevu tří rovin diferenciací právě v tomto období v souvislosti s průmyslovou revolucí a dělbou práce. Zatímco uvnitř manufaktury vládne hierarchická autorita podnikatele, pro společnost jako celek je naopak charakteristická svobodná konkurence. Tak se organizace a společnost dostávají do protikladu.²⁰ Přitom, podle autorů překvapivě, v této souvislosti Luhmann zdůrazní: „Co se dříve ve formálním slova smyslu nazývalo společnostmi (*koinonía*, *societas*), vyjádří

¹⁶ Tamtéž, s. 159.

¹⁷ Niklas LUHMANN, *Soziologische Aufklärung 2. Aufsätze zur Theorie der Gesellschaft*, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1975, s. 22.

¹⁸ KAUPPERT – TYRELL, „Im umgekehrten Verhältnis“, s. 155.

¹⁹ Tamtéž, s. 162.

²⁰ Tamtéž, s. 173.

se dnes nejlépe jako interakce.²¹ Vedle společnosti a organizace tak dochází k vydělení roviny interakce jako ekvivalentu starořeckého *philía*.²²

Podoby tvorby systému na jednotlivých rovinách se liší. Společnost „externalizuje“ na rovině organizací to, čeho by sama nebyla schopna. Zatímco společnost nemá „vrchol ani střed“, organizace by ovšem bez jasné hierarchie nemohly fungovat.²³ To má ovšem významné důsledky pro diakonii: Organizace je svém výkonu postavena na exkluzi vzhledem k jasné definovaným podmínkám členství. Ostatní „funkční systémy vycházejí z inkluze a exkluzi víceméně nechávají probíhat“.²⁴ Jak Luhmann zdůrazňuje, právě inkluzivní role náboženství je v rámci společnosti důležitá. Zatímco v moderní společnosti je možné pozorovat kaskádovitou exkluzi jedince z většiny dílčích systémů společnosti, pro náboženství (ale třeba také pro rodinu) tato charakteristika neplatí. To, že se v moderní době „rozdílné sociální systémy rozkládají na různých rovinách a vyvíjejí se ve vztahu k sobě protikladně“,²⁵ lze říci také o rozdílných podobách diakonie. Přestože v současnosti převládá organizační typ diakonické diferenciaci, výše naznačené dostatečně zřetelně zdůrazňuje, že nepostačuje diakonii chápat a rozvíjet pouze v této podobě.

2. DALŠÍ MOŽNOSTI UCHOPENÍ DIFERENCIACE

Nakolik je křesťanská diakonie neodmyslitelně spjata nejen se systémem sociální pomoci, ale rovněž se systémem náboženství, je potřebné si všimnout také sociologickými přístupy inspirované typologizace sociálních forem náboženství – aspoň v té podobě, jak je tematizována v teologické reflexi. Přidržíme-li se pouze triadických dělení, která korespondují s přístupem Luhmannovým, musíme především zmínit Ernsta Troeltsche, který již na počátku 20. stol. navrhl rozlišovat sekty, církve a mystiku. O století později hovoří ve vztahu k náboženským formám Krüggeler, Gabriel a Gebhardt o triádě instituce – organizace

²¹ Niklas LUHMANN, *Soziologische Aufklärung 3. Soziales System, Gesellschaft, Organisation*, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1981, s. 393.

²² KAUPPERT – TYRELL, „Im umgekehrten Verhältnis“, s. 175.

²³ Tamtéž, 167.

²⁴ LUHMANN, *Organisation und Entscheidung*, s. 392.

²⁵ KAUPPERT – TYRELL, „Im umgekehrten Verhältnis“, s. 174.

– hnutí.²⁶ Instituce jsou podle nich „skrze habitualizaci zhuštěné objektivní skutečnosti, jež jsou nesené vůdčími ideami, ustavujícími smysl, které svou platnost odvozují ze své nezpochybňované fakticity“.²⁷ Na příkladu křesťanství ukazují, že k instituci – v tomto případě církve – stojí v dialektickém poměru hnutí, sestávající z mobilizujících kolektivních aktérů. Z hnutí křesťanství vzešlo a v průběhu jeho institucionálnízace tento proces byl vždy doprovázen proti-hnutími (např. v podobě mnišství, kacířských hnutí, vnitro- a mimocírkevních reforem), které se vždy orientovaly podle předobrazu ideálního původního hnutí. Moderní společnost jako „organizační společnost“ pak nutí náboženství ke stále větší organizovanosti.

Ralph Kunz v rámci úvah o kybernetice jako tématu praktické teologie v návaznosti na to chápe církve jako celek s třemi vrcholy v podobě hnutí, instituce a organizace. Zdůrazňuje ovšem, že cílem kybernetiky v církvi není dospět k ideálnímu čistému typu, nýbrž konstruktivně zohlednit jednotlivé podoby: hnutí jako upomenutí na radikální Ježíšovo charisma, instituci jako veřejnou komunikaci evangelia a organizaci jako profesionální management církve jako „podniku“.²⁸

Jan Hermelink místo o hnutí hovoří o společenství či interakci a chápe církve jako vícevrstevnou skutečnost, jejíž tvorba se dynamicky odehrává na úrovni organizace, instituce i interakce.²⁹ Toto trojí členění využívají ve svém pojednání o církvi také Eberhard Hauschildt a Uta Pohl-Patalong.³⁰ Církve chápou za prvé jako hnutí, společenství a skupinu (posledně zmíněnou formu vztahují například na diakonicky orientované skupiny ve sboru nebo alternativní církevní skupiny lidí, kteří se pod heslem „církve pro druhé“, odkazujícím k Bonhoefferovi, angažují diakonicky, ekologicky nebo politicky). Druhou podobou je instituce. Hauschildt a Pohl-Patalong v této souvislosti připomínají Bergerovu

²⁶ Michael KRÜGGER – Karl GABRIEL – Winfried GEBHARDT, *Institution – Organisation – Bewegung. Sozialformen der Religion im Wandel*, Opladen: Leske – Budrich. 1999, s. 9–15.

²⁷ Tamtéž, s. 9.

²⁸ KUNZ, *Kybernetik*, s. 670–671.

²⁹ Jan HERMELINK, *Kirchliche Organisation und das Jenseits des Glaubens*, Gutersloh: Gutersloher Verlagshaus, 2011, s. 89–123.

³⁰ Eberhard HAUSCHILDT – Uta POHL-PATALONG, *Kirche*, Gutersloh: Gutersloher Verlagshaus, 2013.

a Luckmannovu tezi o postupné institucionalizaci skupin a hnutí.³¹ Berger a Luckmann tvrdí, že institucionalizaci lidské činnosti nejprve předchází habitualizace, tedy vytváření opakovatelných vzorců. Instituce pak představují „vzájemnou typizaci habitualizovaných činností určitým typem vykonavatelů těchto činností“ a vznikají zpravidla ve větších společenstvích.³² Proces institucionalizace lze doložit i v rámci křesťanství, a to už v Novém zákoně například na tvorbě úřadu k plnění určitých funkcí církve (včetně úřadu diaconů). Institucionalizace s habitualizovanými formami jednání přináší pro jednotlivce odlehčení. Sociologicky vzato jsou instituce zařízeními společnosti, církev jako instituce plní – zcela ve smyslu Luhmannově – funkci pro společnost. Třetí podobou církve pak je organizace, v níž se církev jeví jako podnik svého druhu. Právě tato forma je – i podle Luhmanna – typická pro moderní společnost a přejímá z oblasti ekonomiky a managementu potřebu formulovat poslání, cíle a veřejný závazek. To vše slouží k posílení organizační corporate identity – a to navenek i dovnitř.³³ Hauschildt a Pohl-Patalong uzavírají, že „teorie, která může všechny tři logiky bez ohraničení sjednotit, nemůže být podle našeho názoru dosažitelná“.³⁴ Spíše než snaha o sjednocení, nebo naopak o vítězství jedné z forem, navrhuji pojmout církev jako „hybrid“, sestávající z instituce, organizace a hnutí.

Christoph Schneider-Harprecht se ve svém pojednání o diakonii věnuje typologii jejích aktérů a rozlišuje úřad, profesi a dobrovolnictví.³⁵ Dvacátéstoletí přineslo konec „patosu pomáhání“ a důraz na profesionalizaci služeb. Začlenění diakonických aktivit církví do sociální politiky státu znamená principiální konec étosu záchranné práce a konfesní vyhraněnosti. Heslem dne se stalo partnerství mezi těmi, kdo pomoc poskytují a přijímají, a nárok na službu podle přesně daných zákonných a odborných kritérií. Diakonický pracovník má být především profesionál. Problematika výkonu úřadu je spojena s církevním diakonátem a možnými podobami jeho pojetí a dalšího rozvinutí. Velkou důležitost

³¹ Peter L. BERGER – Thomas LUCKMANN, *Sociální konstrukce reality*, Brno: CDK, 1999, s. 51–70.

³² Tamtéž, s. 56–59.

³³ Hovořit bychom ale mohli také o dalších projevech: strategickém plánování, projektovém, finančním a personálním managementu, marketingu, controllingu atd.

³⁴ HAUSCHILDT – POHL-PATALONG, *Kirche*, s. 217.

³⁵ Christoph SCHNEIDER-HARPRECHT, „Diakonik,“ in *Praktische Theologie, Eine Theorie- und Problemgeschichte*, ed. Christian Grethlein – Helmut Schwier, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2007, s. 773–777.

ovšem Schneider-Harprecht shledává v roli diakonických dobrovolníků, jejichž občanská a křesťanská angažovanost „posiluje sociální kulturu v církvi a občanské společnosti a podporuje solidaritu“.³⁶

Fritz Lienhard považuje napětí mezi institucí a organizací za plodné: „Organizace je ohraničena institucí a instituce rozvinuta organizací.“³⁷ Instituce představuje určitou stabilitu, reprezentuje společenskou funkci a je poměrně nezávislá na členství: „Právě tak málo, jako může někdo vystoupit ze společnosti, může se rozloučit s institucí.“³⁸ Naproti tomu v organizaci je členství dobrovolné. Organizace předpokládá také jasné programy, cíle a kritéria k jejich dosažení, personální a materiální zdroje.³⁹ V současné době můžeme pozorovat ve vývoji církví přesun těžiště směrem k organizaci. Hlavními otázkami reformních procesů se stává problematika ubývajících členů a s tím souvisejících finančních zdrojů, na základě rozhodování jsou vytvářeny rozmanité programy a projekty, které mají vést k růstu navzdory společenským trendům. Lienhard ovšem zároveň zdůrazňuje třetí rozměr: interakci. Interakční systémy představují fenomén, který nelze vedením řídit a organizovat. „Organizace není ohraničena jen společenským systémem, nýbrž také interakcí.“⁴⁰ Všechny tyto úvahy nás vyzývají k tomu, abychom se také diakonií, nakolik participuje na náboženském systému a přísluší k církvi, zabývali na úrovni všech tří rovin: organizace, společnosti i interakce.

3. DIAKONIE SVOBODNÁ, OBČANSKÁ A CÍRKEVNÍ

Co vlastně máme na mysli, hovoříme-li o diakonii? Současní katoličtí teologové chápou diakonii jako „křesťanské pomáhající jednání ve prospěch trpících lidí“ (Haslinger),⁴¹ „na snížení nebo odstranění materiální a duševní nouze nasměřované sociální jednání křesťanů a církví“

³⁶ Tamtéž, s. 777.

³⁷ Fritz LIENHARD, „Strukturen einer Kirche der Zukunft,“ in *Die Kirche der Freiheit evangelisch gestalten, Michael Nüchterns Beiträge zur Praktischen Theologie*, ed. Georg Lämmlin, Berlin: LIT Verlag, 2012, s. 37.

³⁸ Tamtéž, s. 29.

³⁹ Tamtéž, s. 30.

⁴⁰ Tamtéž, s. 37.

⁴¹ Herbert HASLINGER, *Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft: eine praktisch-theologische Untersuchung der diakonischen Praxis unter dem Kriterium des Subjektseins des Menschen*, Würzburg: Seelsorge Echter, 1996, s. 126.

(Steinkamp),⁴² „pomáhání, jehož centrálním subjektem je diakonická církev“ (Pompey, Ross)⁴³ nebo přímo jako „péči o zdařilé společenství“ (Armbruster).⁴⁴ V evangelickém prostředí je diakonie definována jako „pomáhající, solidární jednání v křesťanské perspektivě“ (Sigrist, Rüegger), „v křesťanské víře založená, z moci lásky a z výhledu k Božímu království se uskutečňující křesťansko-církevní praxe podpory, která chce zmocnit k životu ve svobodě“ (Ruddat, Schäffer),⁴⁵ „pomáhající jednání v rezonančním prostoru evangelia“ (Hofmann),⁴⁶ „pomáhající jednání ve prospěch lidí, kteří se nachází v sociální, fyzické nebo psychické nouzi, a jehož motivace, metody a zacílení jsou teologicky odůvodněny a reflektovány“ (Körtner),⁴⁷ „křesťansky motivovaná služba potřebným jakéhokoli druhu, vždy v nějakém, byťsi minimálním stupni organizovanosti“ (Filipi)⁴⁸ nebo nejobecněji jako specifický křesťanský „postoj, který je spojen se zacházením s nouzí“ (Lienhard).⁴⁹

Vidíme tedy, že se z teologického pohledu jedná o pluriformní a nenasnadno definovatelný fenomén, který se autoři zabývající se teorií diakonie pokoušejí uspořádat a diferencovat. Například Haslinger chápe diakonii jako vícevrstevnou skutečnost. Rozmanitost jejích forem, struktur a subjektů se pokouší popsat pomocí devíti typů souřadnic. Diakonie podle něj může existovat 1. jako organizovaná nebo spontánní, 2.

⁴² Hermann STEINKAMP, *Diakonie – Kennzeichen der Gemeinde*, Freiburg i. B.: Lambertus, 1985, s. 13.

⁴³ Heinrich POMPEY – Paul-Stefan Ross, *Kirche für andere. Handbuch für eine diakonische Praxis*, Mainz: Matthias-Grünwald, 1998, s. 207.

⁴⁴ Klemens ARMBRUSTER, „Diakonia – realisierte Koinonia. Zur ekklesialen Verortung von Diakonia und Diakonat,“ in *Bereit wozu? Geweiht für was? Zur Diskussion um den ständigen Diakonat*, ed. Klemens Armbruster – Matthias Mühl, Freiburg im Breisgau: Verlag Herder 2009, s. 300–346.

⁴⁵ Günter RUDDAT – Gerhard K. SCHÄFER, *Diakonisches Kompendium*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005, s. 11.

⁴⁶ Beate HOFMANN, „Diakonische Kirche sein im Resonanzraum des Evangeliums,“ in *Diakonische Unternehmen multirational führen. Grundlagen – Kontroversen – Potentiale*, ed. Martin Büscher – Beate Hofmann, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2017, s. 164.

⁴⁷ Ulrich H. J. KÖRTNER, *Diakonie und Öffentliche Theologie. Diakoniewissenschaftliche Studien*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2017, s. 2.

⁴⁸ Pavel FILIPÍ, „Teologie a diakonie,“ in *Teologie a sociální práce – dvacet let dialogu*, ed. Michal Kaplánek, Praha: Jabok, 2013, s. 15.

⁴⁹ Fritz LIENHARD, „Armut und Diakonie im Lichte Kreuzes,“ in *Kirche aktiv gegen Armut und Ausgrenzung. Theologische Grundlagen und praktische Ansätze für Diakonie und Gemeinde*, ed. Johannes Eurich – Florian Barth – Klaus Baumann – Gerhard Wegner, Stuttgart: Kohlhammer, 2011, s. 194–209.

v podobě dlouhodobě existujících institucí a v podobě situačně se měnících výkonů pomoci, 3. jako profesionální a dobrovolná, 4. jako oficiální a privátní, 5. ve společenské mikro a makro-sféře, 6. jako církevní a ne-církevní, 7. jako vědomá a neuvědomnělá, 8. jako individuální a politická a 9. jako křesťanská a anonymně křesťanská.⁵⁰

Tobias Braune-Krickau se rovněž v 9 formách diakonie odkazuje na předlohu Martina Horstmanna⁵¹ a chápe je jako její „organizační typy“. Ve své typologii vychází ze specificky německé situace. Jde o 1. individuální spontánní pomoc všedního dne, 2. krátkodobě či dlouhodobě fungující iniciativy a projektové skupiny, 3. diakonické sbory, 4. komunitní společenství, 5. diakonická zařízení, 6. regionální diakonická díla, 7. oborové diakonické svazy, 8. sociální podnikání (Social Business) a 9. diakonickou rozvojovou spolupráci.⁵²

Do pouhých tří typů diakonii shrnou Heinz Rüegger a Christoph Sigrüst. Podle nich pod pojmem diakonie můžeme chápat 1. individuální spontánní praxi konkrétní bliženecké lásky, 2. církevní diakonát a 3. institucionální diakonii v podobě dobově se proměňujících typů zařízení.⁵³ Toto rozlišení se ocitá nejbližše našemu pojetí a luhmannovskému dělení na interakci, organizaci a společnost jakož i diferenciaci církve na hnutí, organizaci a instituci. Jak dále uvidíme, přímou obdobu nalezneme i v podobách diakonie v chápání ČCE, konkrétně v rozlišení křesťanské služby, Evangelické diakonie a diakonátu. V tomto kontextu – s určitou mírou nutného zjednodušení – můžeme tedy hovořit o „trojí diakonii“: v rámci společenství, organizace a společnosti, resp. společenské instituce.

Navázat ovšem můžeme již na Johanna Hinricha Wicherna, otce moderní diakonie, který artikuluje potřebu diferenciaci diakonie v druhé polovině 19. století – a to v rámci svých Gutachten über die Diakonie und den Diakoniat, které přichystal pro konferenci, svolanou v roce 1856 do berlínského zámku Monbijou. I Wichern považoval za důležité rozlišovat trojí diakonii: svobodnou, církevní a občanskou (dnes bychom

⁵⁰ Herbert HASLINGER, *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2009, s. 20–21.

⁵¹ Martin HORSTMANN, „Die sieben Diakonie,“ <https://diakonisch.wordpress.com/2011/02/19/die-sieben-diakonien-2/> [cit. 5. 5. 2018].

⁵² Tobias BRAUNE-KRICKAU, „Diakonie,“ in *Praktische Theologie. Ein Lehrbuch*, ed. Kristian Fechtner – Jan Hermelink – Martina Kumlehn – Ulrike Wagner-Rau, Stuttgart: Kohlhammer, 2017, s. 225–226.

⁵³ Heinz RÜEGGER – Christoph SIGRÜST, *Diakonie – eine Einführung. Zur theologischen Begründung helfenden Handelns*, Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2011, s. 21–22.

lépe řekli: státní). Toto dělení vychází z luterského učení o dvou regimentech, o světské a duchovní vládě, a vymezuje tak v diakonických úkolech sféry vlivu státu a církve. Diakonie občanská je v podstatě státní, „vrchnostenská“ péče o chudé. Do její sféry spadá například oblast legislativy či výběr daní a jejich využití pro sociální zabezpečení chudých, ovšem také třeba působení (ve Wichernově době mravnostní a chudinské) policie. Toto pojetí lze dobře zdůvodnit i biblicky: vládce, který nese meč, nazývá apoštol Pavel diakonem, Božím služebníkem (Řím 13,4). Diakonie svobodná naproti tomu vychází zespodu. Do jejího rámce patří rodina, sousedství a přátelství, ovšem také ve Wichernově době se rozvíjející život na spolkové bázi. Právě do této sféry Wichern řadí aktivity Vnitřní misie a jím a jeho souputníky organizovanou činnost na poli sociální pomoci. To, co Wichern ve své době nejvíce postrádal, byla diakonie církevní, „která vychází z bohoslužebného shromáždění sboru jako takového“.⁵⁴ K církvi ovšem patří struktura, určitá výstavba sboru – oikodome. Proto její praktické naplnění spatřoval Wichern v obnově církevního apoštolského diakonátu jako samostatného církevního úřadu, který by byl „organismem a článkem v uspořádání církevních úřadů“.⁵⁵ Diakonát Wichern nechce konstruovat v protikladu k diakonii občanské a svobodné, ale v souzvuku s nimi. Shledává v něm „jediného možného zprostředkovatele pro celkovou oblast péče lásky ve státě a církvi a ve svobodném společenském životě“.⁵⁶

Ve svém spisu pro konferenci v Monbijou Wichern zůrazňuje:

Nerozlišování těchto tří stránek diakonie se stalo pramenem velkých a nezhodných zmatků; jejich vzájemné smíšení, opomenutí nebo vyvýšení jedné vůči druhé odsuzuje nakonec i tu zvýhodněnou k zániku.⁵⁷

S ohledem na naše dějiny zní velmi výmluvně Wichernova obava, že absolutizace občanské diakonie by dotlačila stát k socialistickému systému a z diakonie by zůstala pouhá filantropie nebo administrativa.⁵⁸ Jako důležitý úkol vidí Wichern „správné dělení diakonické práce a organické propojení různých částí v nižších a vyšších oblastech.“ Formuluje tak

⁵⁴ Johann Hinrich WICHERN, „Gutachten über die Diakonie und den Diakonats“, in *Sämtliche Werke*, Band III/Teil 1, Berlin und Hamburg: Lutherisches Verlagshaus, 1968, s. 141.

⁵⁵ Tamtéž, s. 131.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž, s. 130.

⁵⁸ Tamtéž.

stále aktuální zásadu subsidiarity, která našla zakotvení v sociální nauce katolické církve. Diakonii ve Wichernově pojetí si tak můžeme představit jako spodní (svobodná) a vrchní (občanská) sféru, proloženou (a propojenou) diakonií církevní. Anebo lépe v podobě soustředných kruhů: vnitřní okruh tvoří diakonie svobodná a vnější občanská. Jako pojítko mezi nimi operuje diakonie církevní v podobě diakonátu.

4. „TROJNOŽKA“ DIAKONIE V ČCE

Nyní si tedy můžeme položit otázku, zda naznačená teorie odpovídá současné praxi v českém kontextu. Na konkrétním případě diakonie v Českobratrské církvi evangelické se pokusíme ověřit, zda diferenciatní teze odpovídá realitě soudobé diakonie.

Diakonie se do rozmanitosti svých podob v podmínkách ČCE rozvinula až po změně politických poměrů roce 1989. Miloš Vavrečka, poslední předseda celocírkevního odboru křesťanské služby, ve svém článku „Trojnožka aneb pohled na instituční službu církve“ hovoří o křesťanské službě, Evangelické diakonii a diakonátu jako o „trojnožce“ diakonie.⁵⁹ Tuto její trojí podobu spolu s vyjádřením sebechápání diakonie v ČCE nalezneme v Řádu diakonické práce, jednom z církevních řádů a zřízení, kterým v roce 1998 ČCE formulovala své chápání diakonie, kterou po boku zvěstování evangelia a vysluhování svátostí chápe jako základní úkol církve.

Pro celostné a zároveň subsidiární chápání diakonie je významný důraz řádu na skutečnost, že „diakonická práce má svůj základ ve farních sborech“, a teprve tam, „kde jsou pro to předpoklady, zřizují se diakonická zařízení jako střediska různě specializované pomoci potřebným“.⁶⁰ Diakonická práce, konaná v rámci sborů, je zde označována svým tradičním názvem „křesťanská služba“, a je prováděna „převážně“ dobrovolnými pracovníky. Abigail Hudcová shrnuje její činnost v době komunismu následujícími slovy:

Křesťanská služba měla na zřeteli potřebné členy církve, sboru, mapovala situaci členů sboru, soustředila se především na staré a opuštěné. Někde organizovala ve

⁵⁹ Miloš VAVREČKA, „Trojnožka aneb pohled na instituční službu církve,“ *Modré z nebe. Zpravodaj Diakonie ČCE*, č. 3 (2004): 8.

⁶⁰ Tamtéž.

sborech bazary a sbírky, z jejichž výtěžku čerpala prostředky na finanční výpomoc potřebným, na obdarování jubilantů; dále zajišťovala pohoštění při nejrůznějších sborových či seniorátních setkáních apod.⁶¹

Druhou podobu tvoří Diakonie ČCE jako zvláštní zařízení církevní služby povšechného sboru. Tu zřídila synodní rada ke dni 1. června 1989 svým usnesením ze dne 10. května 1989. Posláním Diakonie ČCE je „organizovat, zajišťovat a poskytovat křesťansky zaměřenou sociální, zdravotní, výchovnou, vzdělávací a poradenskou péči, pomoc a podporu lidem, aby mohli žít důstojným a kvalitním životem navzdory věku, nemoci, postižení, sociální situaci a/nebo dalším okolnostem,“ jakož i „organizovat humanitární a rozvojovou pomoc v České republice i v zahraničí“ a „zastupovat a hájit zájmy slabých, ohrožených a vyloučených osob nebo skupin a provádět činnosti směřující k prevenci sociálního a společenského vyloučení“, tedy konat přímou péči, pomoc rozvojovou i diakonií politickou.

Třetí konkretizací diakonické práce je služba diakonů a diakonek. Pro diakonát není ve struktuře řádu vyčleněna zvláštní kapitola. Je pojednán v rámci úvodních obecných ustanovení. Využití diakonů se předpokládá jak v rámci křesťanské služby, tak ve strukturách Diakonie ČCE. Jeho pojetí je striktně charitativní. Povolává k němu muže a ženy, „kteří osvědčí předpoklady pro službu lidem v nouzi“ a očekává od nich, „že se jejich dlouhodobá diakonická služba stane trvalým projevem lásky k bližnímu a praktickým svědectvím o Ježíši Kristu v našem světě a že budou též ochotni se pro svou službu neustále odborně zdokonalovat“.⁶² Diakonát dle znění řádu není chápán ani jako určitá profese, ani jako církevní úřad, ale jako církevní pověření těm, kdo „se rozhodnou přijmout službu potřebným za své hlavní životní povolání“ bez ohledu na podobu jejich služby nebo místo, kde ji konají.

Miloš Vavrečka ve zmíněném článku o diakonii v ČCE jako „trojnožce“ chápe diakonát jako „pojítka mezi Diakonií ČCE a křesťanskou službou ve sborech“.⁶³ Diakonát nepředstavuje v dikci církevního řádu zvláštní strukturu diakonické práce, kterou by bylo možno postavit sa-

⁶¹ ČESKOBATRSKÁ CÍRKEV EVANGELICKÁ, „Průvodce čili baedeker,“ https://www.evangelnet.cz/files/831-cce_pruvodce_cili_baedeker.pdf [cit. 5. 5. 2018], s. 63.

⁶² Tamtéž.

⁶³ VAVREČKA, „Trojnožka aneb pohled na instituční službu církve,“ s. 8.

mostatně vedle organizované diakonie a křesťanské služby. Jeho místo je v nich obou a jeho zvláštní funkci můžeme vidět v jejich propojování.

5. TŘI ZÁKLADNÍ VRSTVY DIAKONIE

Až dosud jsme se zabývali podobami společenské diferenciaci v chápání teorie sociálních systémů a zahrnuli jsme do těchto úvah rovněž problematiku křesťanské diakonie. Zároveň jsme představili typologii forem diakonie, pocházející od J.H. Wicherna, a konkrétní podoby, jaké má diakonie v ČCE na základě jejího oficiálního dokumentu v podobě Řádu diakonické práce. Nabízí se proto v tuto chvíli otázka, zda uvedené triády – interakce, organizace a společnosti / instituce; diakonie občanské, svobodné a církevní; a křesťanské služby, Diakonie ČCE a diakonátu – je možné uvést do vzájemného vztahu.

Připomeňme si nejprve naznačené typologie a pokusme se o znázornění jejich paralel. Nejnižší společenskou vrstvu, mikro rovinu, vystihují kromě interakce i pojmy hnutí, společenství nebo skupina, které v přiřazení k aktérům dění v typologii Schneider-Harprechtově souvisí především s dobrovolnictvím. Přes svobodnou diakonii ve schematizaci Wichernově se tak v realitě diakonie v ČCE ocitáme v kontextu křesťanské služby, tedy zdola z prostředí sborů vycházející diakonické angažovanosti.

Organizaci dominuje role profesionála. Tak je tomu i v Diakonii ČCE, která pro svou propojenost se sociálním státem v rámci systému sociálních služeb koreluje s Wichernovou diakonií občanskou.

V diakonátu se realizuje Wichernova církevní diakonie. Diakonát svou tradiční příslušností k církevnímu úřadu (jakkoli participace diakonů na církevním úřadu je v evangelické oblasti předmětem teologické diskuse) souvisí s institucionalizací křesťanství, která je důležitá pro společenskou relevanci systému náboženství. Zároveň v kontextu biblického významu diakonátu a v chápání Wichernově a Vavrečkově představuje most mezi církví a společností a tmel mezi na interakci založenou svobodnou diakonií (křesťanskou službou) a organizovanou diakonií občanskou („ústavní“ diakonií).

Naznačené afinity můžeme znázornit následující tabulkou:

	<i>Luhmann</i>	<i>Krüggeler, Gabriel a Gebhardt</i>	<i>Hauschildt</i>	<i>Schneider- -Harprecht</i>	<i>Wichern</i>
Křesťanská služba	interakce	hnutí	společenství (hnutí, společenství, skupina)	dobrovolnost	svobodná diakonie
Diakonie ČCE	organizace	organizace	organizace	profese	občanská diakonie
Diakonát	společnost	instituce	instituce	úřad	církevní diakonie

Hovoříme-li o afinitách, pak tím chceme zároveň zdůraznit, že není možné jednoduše přiřadit luhmannovské roviny diferenciací systémů jednotlivým podobám diakonické práce. Zpravidla v každé z nich najdeme více rovin, přestože některá z nich bude převažovat, nebo bude nějak charakteristická. Například křesťanské službě, která působí především na bázi osobní vzájemné pomoci v rámci farních sborů, dominuje typ pomoci, založené na interakci. To však neznamená, že by tato služba nemohla mít také svůj organizovaný rozměr s rozhodováním o programu a vytvářením určitých dobrovolných či placených míst (sborové sestry, pastorační pracovníci, diakoni), kteří spolupracují v rámci sborových či nadsborových odborů křesťanské služby. Organizace je zřejmě základní rovinou utváření Diakonie ČCE. Ta po svém znovuoživení v roce 1989 zaznamenala velký rozvoj a je možné zkoumat, zda jedním z důsledků jejího růstu není rovněž výrazné oslabení sborové diakonie (křesťanské služby), vyplývající z uplatnění principu delegace. Ovšem ani organizovaná diakonie (jako žádná organizace) se neobejde bez konkrétních interakcí, na nichž její jednání stojí. Ty se přitom neuskutečňují pouze mezi pracovníky a klienty, ale také mezi uživateli služeb a pracovníky navzájem. Institut diakonů a diakonek se na starocírkevním základě snaží propojit službu potřebným se svědectvím víry v Krista, a rozvíjet tak biblické pojetí diakonátu. Diakonát – tím, že je zakotven v církvi, chápané Luhmannem jako vlastní funkce náboženství pro společnost – tak rozvíjí primárně společenský rozměr diakonie. Ovšem i diakonát se nakonec uskutečňuje v konkrétních interakcích tváří v tvář a má svůj organiza-

ný rozměr, například v podobě zapojení diakonů jakožto pracovníků do organizace církve či Diakonie ČCE.

Zkrátka: v křesťanské službě nejde pouze o interakci, v Diakonii ČCE pouze o organizaci a v diakonátu pouze o instituci. Můžeme to formulovat také tak, že se nejedná o různé *forms* diakonie, spíše o její rozmanité *vrstvy*, které se v konkrétních fenoménech diakonické práce mohou různě prolínat. Smyslem Luhmannovy diferenciaci těchto rovin společenského rozlišení je právě vědomí vzájemné nepřevoditelnosti jednotlivých vrstev. Klademe-li si otázku, jak uvedená diferenciaci může přispět k plnějšímu chápání diakonie a rozvinutí teorie, která by dokázala postihnout její komplikovanou a rozmanitou existenci v moderní době, pak odpovědí je zřejmě především přijetí této nepřevoditelnosti, z níž plyne potřeba rozvíjet odlišně koncipované teorie diakonie v kontextu jednotlivých vrstev a reflektovat jejich vzájemný vztah. Existence diakonie v moderní době můžeme zkrátka popsat pouze jako *paradox*, který je – a právě to dobře odpovídá Luhmannově teorii – třeba zachovat. I zde platí to, co zdůrazňují Hauschildt a Pohl-Patalong na svém „hybridním“ modelu církve, že totiž nejde o otázku, který obraz – církve či diakonie – je správný nebo špatný, ale spíše o produktivní existenci různých logik vedle sebe bez vzájemného oslabování.

Organizace popisuje Ralf Wetzel souhrnně jako systémy, které se 1. reprodukují pomocí komunikačního typu rozhodnutí, 2. užívají členství jako modus inkluze, 3. vytvářejí struktury, které je možné popsat jako formalizace a 4. se regulují jako komunikace rozhodnutí o rozhodovacích premisách.⁶⁴ Jestliže organizace je charakterizována především rozhodováním a členstvím, nemůže být komunikace evangelia v jejím prostředí omezena pouze na rozměr osobní motivace pracovníků nebo zvláštní prostor pro liturgii, pastorační nebo katechezi, nýbrž je třeba, aby se křesťanský rozměr projevil v organizační kultuře a diakonické „inkulturaci“ pracovníků.⁶⁵ Tento úkol směřuje především k podobě managementu diakonických zařízení a jeho zdárné splnění bude úzce souviset s důrazem na odpovídající vzdělání a křesťanské zakotvení vedoucích

⁶⁴ Ralf WETZEL, *Eine Widerspenstige und keine Zähmung. Systemtheoretische Beiträge zu einer Theorie der Behinderung*, Heidelberg: Carel-Auer-Systeme Verlag, 2004, s. 124.

⁶⁵ Tento důraz se prosazuje ve spirituálním přístupu k diakonii, který existuje vedle kerygmatického a empirického a v současnosti ho ve vztahu k managementu organizace rozvíjí zejména Beate Hofmann. Srov. např. Beate HOFMANN, *Diakonische Unternehmenskultur. Handbuch für Führungskräfte*, Stuttgart: Kohlhammer, 2008.

pracovníků. Jiná oblast, v níž se může projevit specificky diakonický rozměr sociální pomoci, může spočívat v jejím programování, tedy např. v zaměření na oblasti potřeb a oblastí pomoci, které nejsou z hlediska společnosti a ostatních organizací dostatečně zohledňovány. Takový alternativní přístup by ovšem znamenal nárok na větší samofinancování diakonické práce církvemi.⁶⁶

Základní rovinou utváření systémů a také pomoci je interakce. Také pro popis křesťanské služby v ČCE jsou klíčové pojmy vzájemnost, společenství a sousedství.⁶⁷ Sousedská pomoc jako elementární a mnohdy dostačující podoba svépomoci není specificky křesťanským fenoménem, ale pro jeho východiska v participaci a rozvíjení komunálního přístupu k zvládání nouze můžeme pokládat celospolečensky relevantní příspěvek církví za velmi důležitý – ať už pro jeho vliv v rámci širší společnosti nebo „jen“ jako odlehčení společenského systému v podobě vzájemné pomoci v kontextu sboru. Právě v tomto bodě můžeme hovořit o diakonii jako realizační formě církve. Diakonie zde není primárně organizovanou aktivitou, ale spíše spontánní a přirozenou součástí života křesťanského společenství. Na první pohled představuje interakce, probíhající na principu osobního vnímání přítomných, elementární komunikaci, která nevyžaduje žádnou „náboženskou přidanou hodnotu“. Ovšem interakce představuje také základní rovinu komunikace v organizaci a společnosti. Tuto skutečnost si poněkud zjednodušeně můžeme představit – v návaznosti na výše popsany Kühnlův model vložení – jako ruskou „matrjošku“. Vložený systém si sice uchovává určitou samo-

⁶⁶ Srov. Míchal OPATRŇÝ, „Charity a diakonie – poskytovatelé sociálních služeb nebo sekundární církevní struktura?“, *Caritas et veritas*, č. 1 (2017): 92–97.

⁶⁷ Srov. například text oběžníku Poradního odboru křesťanské služby při Synodní radě ČCE z roku 1966: „Od té doby, co naše církev nemá žádné ústavy ani jiné zařízení ke konání tzv. křesťanské služby, mohou se naše sbory po této stránce uplatňovat jen v tom, co nazýváme sousedskou pomocí. Je to úsilí být ku pomoci lidem v našem sboru i okolí, kteří se dostali do nějaké nesnáze nejen proto, že jsou nemocní, nemožní pro pokročilé stáří, nýbrž i proto, že jsou v nějaké jiné situaci, která je činí potřebnými pomoci. Toto je vlastní bezprostřední křesťanská služba, ke které jsou naše sbory Písmem vyzývány, která vyplývá z křesťanského obcenství a tvoří je, a která nadto patří k podstatě křesťanského svědectví. Křesťanské svědectví zvláště dnes je nepřesvědčivé, není-li provázáno tímto neokázalým, láskyplným zájmem o bližní v jejich nesnázích. Tato služba by tedy měla být přirozený, nenucený a samozřejmý projev sborového života.“ *Oběžník Poradního odboru křesťanské služby z 13.1. 1966 seniorátním a sborovým odborům křesťanské služby*, Ústřední archiv ČCE, Dodatky k archivnímu fondu SR ČCE, PO KS, neuspořádaný materiál.

statnost, zároveň je ale ovlivněn systémem, který jej zahrnuje. Tak bude jinak vypadat interakce v kontextu organizace a její určité organizační kultury nebo v rámci různých funkčních systémů společnosti. Z hlediska příslušnosti k systému křesťanství zde představuje výzvu téma rozvíjení „diakonické spirituality“, která může dávat i konkrétnímu jednání určitou specifickou „příchuť“.

Jestliže rozvíjení křesťanské služby souvisí s jejím ekleziálním zakotvením, zatímco o organizované diakonii můžeme hovořit spíše jako o „sestře“ církve,⁶⁸ pak je nezbytné utvářet spojení mezi církví a v moderně převažující podobou institucionalizované diakonie. Takové spojení má sensibilizovat církve pro její diakonický rozměr a diakonii pro její křesťanský rozměr. Tento úkol souvisí s teologickou funkcí diakonátu jako veřejného církevního úřadu, který v institucionalizované podobě umožňuje ve společnosti adresovat komunikace spojené s pomáhajícím jednáním také křesťanství. Diakonát, který se v rámci různých historických podob církevních útvarů koncentroval tu více na úkoly charitativní, tu více liturgické, může dostát svému významu ovšem jen tehdy, pokud bude na osobní rovině nositelů úřadu oba světy propojovat jako společensky institucionalizovaná forma komunikace evangelia v kontextu pomáhajícího jednání. V tomto smyslu můžeme personální církevní diakonát chápat jako významnou podpůrnou složku v rozvíjení všeobecného diakonátu všech věřících a tak naplňování diakonického poslání církve v „makro-rovině“ společnosti. Důležitý je přitom právě jeho osobní rozměr. Jestliže jsme v případě organizované diakonie konstatovali, že její křesťanskost už nemůže být v podmínkách moderní funkcionálně diferencované společnosti, spojené s důrazem na profesionalitu a rozhodování, garantována pouze na rovině motivace těch, kdo se na ní podílejí, pak je třeba v paradoxní logice teorie sociálních systémů zároveň zdůraznit, že komunikace evangelia v kontextu diakonie není možná právě bez osobní odpovědnosti a kompetence těch, kdo tuto službu konají v pověření církve.

⁶⁸ Karel ŠIMR, „Diakonie ve veřejné sféře – dcera nebo sestra církve?: Církve a diakonie mezi oddělením a přiblížením,“ *Caritas et veritas*, č. 1 (2017): 148–153.

Triple Diakonia:

On the Differentiation of Christian Helping Activity in Modern Society

Keywords: Diakonia; Diaconate; Evangelical Church of the Czech Brethren; Christian Service; Social Systems Theory

Abstract: The paper attempts to present a differentiated conception of diakonia as Christian oriented helping activity in modern society. It starts from the forms of social differentiation, as described by Luhmann's social systems theory (society, interaction, organizations), and discusses them further in the context of practical-theologically oriented attitudes to distinguishing between social forms of religion. It brings to mind J. H. Wichern's typology of triple diakonia (free, civic, and church diakonia) and then tests the indicated theoretical points of departure on the real forms of diakonia in the Evangelical Church of Czech Brethren – see on the 'tripod' of Christian service, Diaconia of ECCB, and diaconate. In conclusion it asks how the specifically Christian dimension of diakonia can be expressed in helping within the context of interaction, organization and social institutions.

Mgr. Karel Šimr, Ph.D.
Katedra etiky, psychologie a
charitativní práce
TF JU
Kněžská 8
370 01 České Budějovice
simr@tf.jcu.cz